

ТАРАХОНІЧ Т.І.

к.ю.н., старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, м. Київ

ФУНКЦІОНАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ В МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

На сучасному етапі розвитку юридичної накопичено значний об'єм нового матеріалу, що вимагає аналізу структури механізму правового регулювання як багаторівневого явища. Домінуючим в характеристиці механізму правового регулювання є системно-функціональний підхід, що дозволяє встановити його складові компоненти, забезпечити їх єдність та взаємоузгодженість. Потреба в різноманітних правових засобах обумовлюється неоднозначністю задоволення інтересів та потреб суб'єктів права. Правові засоби як певні інструменти правового регулювання та правового впливу взаємопов'язані між собою, мають системні властивості, функціональну спрямованість та багаторівневу структуру, і в своїй сукупності спрямовані на досягнення ефективності правового регулювання. Функціональні властивості правових засобів реалізуються на різних стадіях правового регулювання.

Привертає увагу думка, висловлена С.О. Комаровим, що правове регулювання являє собою тривалий процес, що включає ряд стадій, на кожній із яких функціонують особливі юридичні засоби, які в сукупності складають механізм правового регулювання, а саме: норма права, правовідносини, акти реалізації прав і обов'язків, акти застосування права [1, с. 416-417].

Л. П. Рассказов, враховуючи системний підхід до аналізу механізму правового регулювання, виокремлює такі його елементи: норма права, в якій закладено модель необхідної поведінки та якої повинен дотримуватися суб'єкт права; юридичний факт (фактичний склад), що приводить у дію механізм правового регулювання; правовідносини; акти реалізації права; правозастосовний акт; охоронний правозастосовний акт (факультативний елемент) [2, с. 406]. Зазначений елементний склад відповідає стадіям механізму правового регулювання.

Перша стадія пов'язана з процесом правотворчості, з формуванням норми права. Правова норма є важливим засобом правового регулювання, встановлює зміст суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, ступінь їх взаємності, здійснює регулятивний вплив на суспільні відносини, визначає форми взаємодії суб'єктів суспільних відносин. Впорядкування суспільних відносин і є функціональною спрямованістю норми права.

Виділяючи обов'язкову та факультативну стадію правового регулювання, виникає можливість за допомогою норми права, як важливого засобу регулятивного впливу контролювати модель обов'язкової та дозволеної поведінки різних суб'єктів правовідносин.

Механізм правового регулювання вступає в дію після видання норми права, він забезпечує процес доведення правових приписів до реальної поведінки суб'єктів права, що надає можливість впорядковувати явища правової дійсності, вплинути на їх єдність, взаємозв'язок та взаємодію.

Обов'язкова стадія правового регулювання передбачає необхідність врегулювання певних суспільних відносин, які, насамперед, моделюються, виникають та реалізуються в певних суб'єктивних правах та юридичних обов'язках. Факультативна стадія включає в себе необхідність офіційного тлумачення норми права у випадку її незрозумілості чи невідповідності вимогам юридичної техніки.

Нерсесянц В.С. виділяє статичну та динамічну стадію правового регулювання [3, с. 475-476]. Статична стадія правового регулювання має місце в тому випадку, коли норма права існує в абстрактно-загальній формі, не застосовується до певної поведінки суб'єкта в певних умовах. Динамічна стадія правового регулювання знаходить свій прояв при умові, що норма права набуває конкретизованої форми та застосовується до конкретної поведінки конкретної особи в процесі її реалізації.

Динамічній та статичній стадії властивий певний механізм правового регулювання, що відображається в логічній побудові норми права, яка впливає на конкретні суспільні відносини та врегульовує певний тип цих відносин.

Поряд з цим, правове регулювання здійснюється за допомогою цілого комплексу правових норм. Цей комплекс складає певну систему, для якої властиві організованість, єдність, координаційні та субординаційні зв'язки.

Організованість правових норм передбачає їх внутрішню узгодженість, заснованість на єдиних принципах. Даний принцип побудови правових норм тісно пов'язаний з ієрархічним підпорядкуванням правових приписів у відповідності до їх юридичної сили та єдністю правових норм, їх спрямованістю поєднати інтереси суспільства з інтересами окремих індивідів, врегулювати найважливіші сфери суспільних відносин, функціонування яких неможливо без використання юридичних засобів. Системність норм права знаходить свій вияв через їх поєднання в нормативно-правому акті.

Поряд з цим, механізм правового регулювання слід розглядати як явище багаторівневе. Алексєєв С.С. підкреслює, що механізм правового регулювання умовно необхідно розглядати як певне об'ємне явище, яке має декілька зрізів, рівнів, в межах структури якого, засоби правового регулювання функціонують не лише лінійно(що характерно для інструментальної характеристики механізму правового регулювання та його складових), а і в декількох площинах.[4, с. 369-369]. У даному контексті, вчений відносить до глибинного пласту механізму правового регулювання загальні дозволи та загальні заборони.

Загальні дозволи і заборони відіграють важливу роль у правовому регулюванні. Вони не тільки обумовлюють певний рівень нормативних узагальнень, а і є відображенням тих соціальних цінностей, які склалися в даному суспільстві.

На другій стадії правового регулювання юридичні факти спричиняють дію норми права, що призводить до виникнення, зміни чи припинення правовідносин. Правовідносини, що регламентуються правовою нормою, виконують функцію взаємодії правової норми з конкретним суб'єктом та функцію визначення конкретної поведінки для персоніфікованих суб'єктів. Поряд з цим відбувається індивідуалізація поведінки конкретних суб'єктів шляхом виникнення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків.

На заключній стадії правового регулювання відбувається процес реалізації норм права. Реалізація норм права є певною можливістю втілення правової норми шляхом її дотримання, виконання, використання та застосування.

Узагальнивши сказане, слід підкреслити, що:

поділ правового регулювання та його механізму на стадії є досить умовним та відображає вплив права на суспільні відносини на різних рівнях його реалізації;

в межах структури механізму правового регулювання, засоби правового регулювання функціонують не лише на одному рівні (що характерно для інструментальної характеристики механізму правового регулювання та його складових), а і в декількох площинах.

різними стадіями механізму правового регулювання властиві відповідні правові засоби, які мають функціональну спрямованість та багаторівневий характер. Про багаторівневий характер механізму правового регулювання свідчить наявність в його структурі таких засобів, як: загальні дозволи, заборони, зобов'язання, які відіграють важливу роль у правовому регулюванні, обумовлюють певний рівень нормативних узагальнень.

Список використаних джерел:

1. Комаров С.А. Общая теория государства и права: Учебник. 7-е изд. – СПб.: Питер, 2008. – С. 416 – 417. (512 с.: ил.- (Серия «Учебник для вузов»).
2. Рассказов Л.П. Теория государства и права: Учебник для вузов. – М.: РИОР, 2008. – С. 406. (463 с.) (Высшее образование).
3. Нерсесянц В.С. Общая теория права и государства. – М.: Издательская группа Норма – Инфа • М, 1999. – С. 475 - 476.
4. Алексєєв С.С. Право. Азбука. Теория. Философия. Опыт комплексного исследования. – М.: «Статут», 1999. – С. 368 – 369. (712 с.)